

The Security Situation in the Pusht-e Kuh Government in the Late Qajar Era and the Role of Gholam Hossein Khan Shahab al-Mulk in It

Abdolreza. Shojaee¹, Majid. Golparvar^{2*}, Ali. Rahimisadegh³

¹ PhD Student, Department of Political Science, Baft Branch, Islamic Azad University, Baft, Iran

² Assistant Professor, Political Science Department, Baft Unit, Islamic Azad University, Baft, Iran

³ Assistant Professor, Department of History, Baft Branch, Islamic Azad University, Baft, Iran

* Corresponding author email address: majid_golparvar@yahoo.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Shojaee, A., Golparvar, M., & Rahimisadegh, A. (2024). The Security Situation in the Pusht-e Kuh Government in the Late Qajar Era and the Role of Gholam Hossein Khan Shahab al-Mulk in It. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(3), 163-179.

© 2024 the authors. Published by Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

In the final third of the Qajar period, the Pusht-e Kuh government faced various vulnerabilities, threats, and security incidents. Border disputes with the Ottoman Empire, internal uprisings, regional wars, dissatisfaction and lack of trust among subjects, mismanagement by some officials, and the involuntary migration of inhabitants led to severe security disruptions. Gholam Hossein Khan Shahab al-Mulk, a key figure within the ruling elite, was tasked with restoring order and took actions aimed at reproducing, improving, and enhancing security in the region. This study seeks to answer the question: What role did Gholam Hossein Khan Shahab al-Mulk play in the security of the Pusht-e Kuh government during the late Qajar period? It also tests the hypothesis that Shahab al-Mulk, through effective agency, strengthened the financial capacity, guided and reassured the subjects, improved intelligence, and implemented military and security measures, thereby improving security in Pusht-e Kuh during the late Qajar period. The present research has been conducted using a descriptive-analytical method, and a significant portion of the documents and materials reviewed in this study are being published for the first time. Additionally, the elite theory has been used as the theoretical framework of the research. The findings of the study indicate that Shahab al-Mulk was able to contribute to the maintenance and preservation of security in the Pusht-e Kuh government by improving financial resources, building trust and hope among the subjects, and implementing military and security measures.

Keywords: Gholam Hossein Khan Shahab al-Mulk, security, Pusht-e Kuh government, Qajar period.

EXTENDED ABSTRACT

In the late Qajar era, the Pusht-e Kuh government, located in modern-day Ilam, faced severe security challenges due to both internal and external pressures. Border disputes with the Ottoman Empire, regional uprisings, and dissatisfaction among local inhabitants created instability in the region. Gholam Hossein Khan Shahab al-Mulk, a key figure within the government, played a central role in restoring and maintaining order. His efforts in improving financial resources, rebuilding trust among the population, and implementing military measures were instrumental in enhancing security in Pusht-e Kuh. This paper examines his contributions within the theoretical framework of elite theory, focusing on how his leadership helped stabilize the region.

The security threats to the Pusht-e Kuh government were numerous. Among the most pressing were the border conflicts with the Ottoman Empire, which exacerbated internal unrest (Saki, 1964). The lack of a strong central government in Tehran during this period also allowed various local uprisings to destabilize the region further (Shamim, 1995). Shahab al-Mulk's ability to mitigate these threats can be seen as part of a broader effort by the Qajar elite to maintain control over peripheral regions through local leadership figures (Boroujerdi, 1999).

Shahab al-Mulk's strategy for restoring security involved both financial reforms and military actions. Strengthening the region's fiscal base was crucial for funding military campaigns and addressing local grievances. As Moradi Moghaddam and Ghafari Vahed (2020) have argued, taxation and financial management played a key role in the political stability of Pusht-e Kuh during this period (Moradi Moghaddam & Ghafari Vahed, 2020). By improving the financial stability of the region, Shahab al-Mulk was able to fund the military and security efforts necessary to quell internal unrest and resist Ottoman incursions (Ghazanfari Amraei, 2014).

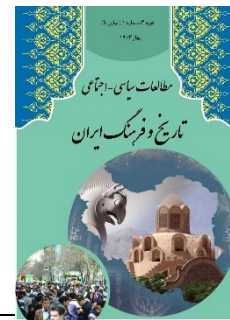
Military organization under Shahab al-Mulk was another significant factor in restoring security. He successfully mobilized local forces to resist external threats, particularly from the Ottoman Empire, which often targeted the region due to its strategic importance (Norollahi, 2012). His leadership during battles and in organizing the defense of Pusht-e Kuh has been well documented (Derakhshandeh, 2018). The local military forces, which Shahab al-Mulk both trained and led, were essential in maintaining control over the territory and defending it against external invasions (Ghazanfari Amraei, 2014).

Shahab al-Mulk's success was also due to his ability to maintain loyalty among the local population. This was particularly important given the high levels of dissatisfaction among the inhabitants, many of whom had migrated due to economic hardship and insecurity. His ability to rebuild trust and create a sense of hope among the population was a key factor in restoring order (Bagheri & Karimi, 2016). According to Boroujerdi (1999), local elites like Shahab al-Mulk were able to maintain control through a combination of coercion and cooptation, ensuring loyalty while also addressing local grievances (Boroujerdi, 1999).

The elite theory framework helps explain how Shahab al-Mulk was able to exert control over the region. As Marsh and Stoker (2005) explain, elites often maintain power by controlling key resources, including financial and military assets (Marsh & Stoker, 2005). Shahab al-Mulk's ability to manage both the economic and military dimensions of governance allowed him to consolidate his authority and maintain stability in Pusht-e Kuh (Boroujerdi, 1999). His leadership exemplifies how local elites played

crucial roles in maintaining the territorial integrity of the Qajar Empire, particularly in its more peripheral regions.

In conclusion, Shahab al-Mulk's role in restoring security to Pusht-e Kuh during the late Qajar period was multifaceted. Through financial reforms, military leadership, and strategic engagement with the local population, he was able to stabilize a region that had been beset by both internal and external challenges. His actions not only reflect the broader dynamics of elite governance in the Qajar era but also underscore the importance of local leadership in maintaining the security of Iran's border regions. Further research could explore how Shahab al-Mulk's strategies might inform modern approaches to governance and security in similarly unstable regions.

وضعیت امنیت در حکومت پشتکوه اواخر دوره قاجار و جایگاه عملکرد غلامحسین خان شهاب‌الملک در آن

عبدالرضا شجاعی^۱، مجید گل پرور^{۲*}، علی رحیمی صادق^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی، واحد بافت، دانشگاه آزاد اسلامی، بافت، ایران

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد بافت، دانشگاه آزاد اسلامی، بافت، ایران

۳. استادیار، گروه تاریخ، واحد بافت، دانشگاه آزاد اسلامی، بافت، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: majid_golparvar@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

شجاعی، عبدالرضا، گل پرور، مجید، و رحیمی صادق، علی. (۱۴۰۳). وضعیت امنیت در حکومت پشتکوه اواخر دوره قاجار و جایگاه عملکرد غلامحسین خان شهاب‌الملک در آن. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۳(۳)، ۱۷۹-۱۶۳.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

حکومت پشتکوه، در یک سوم پایانی عهد قاجار، مواجه با آسیب‌ها، تهدیدات و رخداد‌های امنیتی بوده است. مناقشات مرزی با عثمانی، شورش‌های داخلی، جنگ‌های منطقه‌ای، نارضایتی و عدم اطمینان تابعان، سوء مدیریت برخی کارگزاران و مهاجرت ناخواسته اهالی، باعث تکانه‌های شدید ضد امنیتی گردیده بود. غلامحسین خان شهاب‌الملک از نخبگان ابزاری درون حاکمیت، به انتظام بخشی امور ماموریت یافته، و اقداماتی به مقصد بازتولید، بهبود و ارتقای امنیت در منطقه به عمل آورده بود. این پژوهش کوششی است برای پاسخ دادن به این پرسش که: غلامحسین خان شهاب‌الملک چه نقشی در امنیت حکومت پشتکوه در اواخر دوره قاجار داشته است؟ و در پی آزمودن این فرضیه که: شهاب‌الملک، به پشتوانه کفایت در عاملیت، با تقویت بنیه مالی، دلالت و اطمینان تابعان، اطلاع رسانی، تمهیدات و اقدامات نظامی، در اواخر دوره قاجار امنیت در حکومت پشتکوه را بهبود بخشیده بود. پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و بخش عمده‌ای از اسناد و مدارک مورد بررسی در این پژوهش، برای نخستین بار است که منتشر میشود. همچنین نظریه نخبه‌گرایی به عنوان چارچوب نظری پژوهش به کار گرفته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که شهاب‌الملک توانسته بود با بهبود منابع مالی حکومت، ایجاد اطمینان و امیدواری در تابعان و تمهیدات نظامی و امنیتی، به تحصیل و صیانت از امنیت در حکومت پشتکوه مساعدت نماید.

کلیدواژگان: غلامحسین خان شهاب‌الملک، امنیت، حکومت پشتکوه، دوره قاجار.

مقدمه

منطقه پشتکوه -ایلام کنونی- از ممالک محروسه ایران، در یک سوم پایانی عهد قاجار، شاهد مظاهر مختلف ناامنی بوده است و به لحاظ میزان مواجهه با آسیب‌های درونی و تهدیدات بیرونی، شرایط دشوار و کم سابقه‌ای را سپری می‌نمود که تابعی از عوامل گوناگون بود. موقعیت راهبردی پشتکوه در سرحدات و مواجهه با امپراتوری عثمانی، ویژگی بارز منطقه در آن عصر بود. مناسبات نابرابر و مناقشات مرزی، چالش اساسی حکومت بود که با بروز کشمکش‌های داخلی، مدتی دفاع از مرزهای غربی مورد غفلت واقع شد و این وقفه سبب گردید که عثمانی‌ها متعرض منافع حکومت و اهالی شوند. علاوه بر آن، بین‌النهرین پناهگاه شورشیان و گروه‌های متفرق پشتکوهی بود که به صورت کانون مستعد اقدامات ضد امنیتی علیه حکومت درآمده بود. مسئله اساسی دیگر در بعد خارجی مسئله، وقوع جنگ بین‌الملل اول بود که علیرغم اعلام بیطرفی دولت وقت، کشور مورد اشغال قوای دول متخاصم قرار گرفت و صفحات غربی نیز از تبعات آن متاثر گشت. راهبرد حکومت پشتکوه در آن مقطع، با کوشش دولت موقت مهاجرین در کرمانشاهان، گرایش و جانبداری از جبهه متحدین بود و در نتیجه، برخوردهایی میان نیروهای نظامی پشتکوه و قوای روس صورت پذیرفت که این مسئله امنیت منطقه را در معرض تهدید قرار داده بود.

علاوه بر عوامل خارجی، امنیت در پشتکوه تحت تاثیر وقایع و اتفاقات پس از انقلاب مشروطه قرار گرفت. آمد و شد دولت‌های مستعجل، شورش سالارالدوله قاجار، ناتوانی و ضعف دولت مرکزی در پاسخ به نیازهای امنیتی، باعث بروز مخاطرات فراوان شده بود. ضمن اینکه، حکومت پشتکوه در یک تقابل و جنگ فرسایشی با منطقه طرهان در بخش غربی لرستان و حکمران جسور آن قرار داشت که درگیری‌های پی در پی امنیت در منطقه را به شدت تحت تاثیر قرار داده بود.

منطقه پشتکوه علاوه بر عوامل پیش گفته، با آسیب‌ها و تهدیدات دیگری نیز مواجه بود. از جمله سرچشمه‌های بحران، بی‌کفایتی برخی کارگزاران در انتظام امور، فقدان سیستم اطلاع‌رسانی، ناتوانی در ادای حقوق دیوانی، خشونت‌های سیاسی، فقدان نهادهای میانجی و تعدیل‌کننده روابط اقلیت صاحب اختیار و اکثریت فاقد اختیار، عدم اطمینان نسبت به بهبود شرایط و مهاجرت گسترده به خارج از منطقه بود که موجب گسترش دامنه مخاطرات امنیتی شده بود. در چنین فضایی انجام اقدامات موثر به منظور رفع و یا کاهش آسیب‌ها و پیشگیری از وقوع تهدید و نیز بالا بردن قدرت پاسخگویی به رخدادها اهمیت حیاتی یافته بود. در این راستا حکومت تصمیم داشت که با بهره‌گیری از ظرفیت و استعداد نخبگان و بروز رسانی سیاست‌ها، تمهیداتی متناسب و شایسته منظور داشته، تا امنیت در منطقه را تقویت و توسعه ببخشد. از جمله نخبگان و صاحب‌منصبان که در روندهای سیاسی و اجتماعی منطقه نقش فعالی داشته است، غلامحسین خان شهاب‌الملک بود که در مقطع یک سوم پایانی عهد قاجار، مامور به انتظام بخشی امور و بازتولید امنیت گردیده، و بدین منظور سفارشات در دستور کار داشته است. وی به مقصد برقراری و ارتقای امنیت، بر طیف وسیعی از مسائل در سطوح مختلف از سطح خانوار تا صفحات بزرگ قلمرو حکومت، متمرکز شده و به تناسب و کیفیت اوضاع و شرایط، حوزه فعالیت و اقدامات وی متغیر بوده است که نسبت به انجام ماموریت و تحقق برنامه‌های امنیتی اقدام می‌نمود. شهاب‌الملک در چهار دهه حیات سیاسی و اجتماعی خود (از ۱۲۹۶ تا ۱۳۳۷ ه.ق)، در امور کشوری و لشکری نقش آفرین بوده و کارنامه‌ای مفصل از کوشش‌های چند بعدی و ترکیبی خود، به منظور تحصیل و صیانت از امنیت در منطقه بر جای گذاشته است. همچنین وی تعاملاتی بخصوص در زمینه موضوعات سیاسی و امنیت با حکومت ایالت غرب به مرکزیت کرمانشاهان در عهد حکمرانی شاهزاده فرمانفرما داشت. بنابراین حضور شهاب‌الملک در حوزه سیاست عمومی، فصلی مهم از تاریخ حکومت پشتکوه می‌باشد. بر این اساس، پژوهش حاضر بر بنیاد این پرسش اصلی سامان یافته که فهمیده شود، عملکرد غلامحسین خان شهاب‌الملک چه نقشی در امنیت حکومت پشتکوه در اواخر دوره قاجار داشته است.

پیشینه تحقیق

تاکنون نقش شهاب‌الملک در امنیت حکومت پشتکوه در هیچ اثر مستقلی مورد بررسی قرار نگرفته و میزان معلومات نسبت به موضوع مطروحه بسیار اندک است. ستوده و محمدی اصل (۱۴۰۰)، در تصحیح و تعلیقات سفرنامه مقصود جهان، اثر محمود میرزا قاجار، فعالیت مذهبی شهاب‌الملک را نشان داده اند. ستوده (۱۴۰۰)، در کتاب مستوفی لرستان، به بخشی از فعالیت‌های دیوانی شهاب‌الملک اشاره داشته است (Sotoudeh, 2021). نوراللهی (۱۳۹۹)، موضع حکومت پشتکوه در جنگ جهانی اول را اتخاذ سیاست بیطرفی به پشتوانه قوای نظامی خود دانسته است (Norollahi, 2012). مرادی مقدم و غفاری واحد (۱۳۹۹)، در پژوهشی با موضوع نقش نظام مالیاتی در تحولات سیاسی و اجتماعی پشتکوه در دوره قاجار، تاثیر مالیات بر پراکندگی اهالی پشتکوه را مورد شناسایی قرار داده‌اند (Moradi Moghaddam & Ghafari, 2020). درخشنده (۱۳۹۷)، در کتاب غلامحسین خان شهاب‌الملک پشتکوهی، به روابط وی با دولت موقت مهاجرین و برخی وقایع تاریخی اشاره داشته است (Derakhshandeh, 2018). باقری و کریمی (۱۳۹۵)، در پژوهش خود، نامنی را بزرگترین مشکل پیشرفت اقتصادی پشتکوه معرفی نموده است (Bagheri & Karimi, 2016). اکبری (۱۳۹۰)، در کتاب تاریخ تحولات استان ایلام از صفوی تا پهلوی، کشمکش‌های سیاسی را در نامنی منطقه موثر دانسته است (Akbari, 2011). مرادی مقدم (۱۳۸۵)، در اثر خود به نام تاریخ سیاسی اجتماعی کردهای فیلی در عصر والیان پشتکوه، به تحركات مخالفان علیه حکومت پشتکوه اشاره نموده است (Moradi Moghaddam, 2006). بامداد (۱۳۷۸)، در شرح حال رجال ایران، گرچه به موضوع امنیت در پشتکوه اشاره داشته ولی نقش نخبگان حکومتی در این خصوص مورد غفلت واقع شده است (Bamdad, 1999). شمیم (۱۳۷۴)، در کتاب ایران در دوره سلطنت قاجار، به شورش سالارالدوله و اقدامات بی‌ثبات کننده وی در مناطق غربی اشاره داشته است (Shamim, 1995). گروه (۱۳۶۹)، به کوشش فرزند ارشد والی برای تصاحب قدرت اشاره نموده است (Grote, 1990). هنری لایارد (۱۳۶۷)، در سفرنامه خود، اختلاف بر سر جانشینی را عامل آشوب و ناامنی در پشتکوه ذکر کرده است (Layard, 1988). مع الوصف گزارشات پیشین نمی‌تواند پاسخگوی مسأله مورد پژوهش باشد. لیکن نقش شهاب‌الملک در امنیت منطقه، نیازمند بررسی جامع و مانعی می‌باشد که مقصد پژوهش حاضر است.

چارچوب نظری

نخبه گرایی، که فراز و فرود جوامع و نظام‌های سیاسی را به نقش نخبگان، از جمله ابزاری، وابسته می‌داند، به عنوان چارچوب نظری پژوهش به کار گرفته شده است. بخصوص که در حکومت پشتکوه در مقطع تاریخی مورد مطالعه، نهادهای متولی در ارکان دیوانی، مالی و نظامی شکل نگرفته، و نخبگان، متصدی امور جامعه و نظام سیاسی بودند. به عقیده صاحب نظران این حوزه، در هر جامعه ای، اقلیتی فرادست وجود دارد که صاحب امتیاز و اختیار بوده و تصمیمات عمده را اتخاذ و اجرا می‌نماید. به عبارتی، نخبه گرایی، تاریخ سیاست را تاریخ استیلای نخبگان دانسته و این باور را القا می‌کند که افرادی به پشتوانه صلاحیت، استعداد و ارزش‌های شخصی خود، این حق را دارند تا از امتیاز پیشوایی و سیادت برخوردار بوده و قدرت را در ید اختیار و انحصار خود داشته باشند. به باور موسکا، نظم اجتماعی مستلزم وجود یک طبقه سیاسی صاحب اختیار می‌باشد (Boroujerdi, 1999). بر این اساس است که گروه حاکم برای حفظ مشروعیت خود از فرمول سیاسی بهره می‌گیرند" (Marsh & Stoker, 2005). بنابراین جایگاه و نقش نخبگان فکری و ابزاری در سیاست نظری و عملی و تحولات سیاسی و اجتماعی جوامع و نظام‌های سیاسی، امری مسلم، و پرداختن به آن، واجد اهمیت و ضرورت می‌باشد.

منطقه پشتکوه در طول دوران قاجار و بخصوص مقطع یک سوم پایانی آن، به دلیل آسیب‌های داخلی و تهدیدات بیرونی با تکان‌های شدید و رخدادهای ضد امنیتی مواجه بوده است. در چنین شرایطی شیوه عمل سیاسی حکومت، استفاده از توانمندی و استعداد نخبگان واجد

کفایت و کاردانی بود، بلکه بتواند حفره‌های امنیتی را ترمیم و امنیت را بهبود و ارتقا بخشد. بنابراین نخبگان ابزاری عهده دار تحصیل و صیانت از امنیت شدند. بر این اساس، غلامحسین خان شهاب‌الملک از نخبگان درون حاکمیت، متکفل امور جامع مربوط به امنیت گردید، تا به رفع آسیب‌ها و دفع تهدیدات پرداخته و از رخدادهای امنیتی پیشگیری نموده و در صورت بروز ناامنی، اقدام به تدبیر و مقابله نماید. وی در بیش از چهار دهه در امر سیاست و حکومت فعالیت نموده و به طور عملی به اعمال قدرت سیاسی، بخصوص در موضوع امنیت پرداخته است. بر این اساس، کوشش‌های صورت گرفته در حوزه امنیت و موضوعات پیرامون آن به آزمایش سپرده میشود تا نقش شهاب‌الملک در امنیت حکومت پشتکوه در اواخر دوره قاجار تبیین شود.

روش پژوهش

پژوهش پیش رو به روش توصیفی - تحلیلی و با رهیافت تاریخی انجام می‌شود. جمع‌آوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از اسناد تاریخی و مکتوب دست اول انجام می‌شود و بخش قابل توجهی از اطلاعات گردآوری شده، بر اساس اسناد و شواهدی است که صرفاً در اختیار پژوهشگر قرار داشته و تا کنون منتشر نشده است.

کفایت و اهلیت در اختیار و عاملیت

بر اساس آنچه که در چارچوب نظری پژوهش آمد، نخبگان عاملیت امور دیوانی و نظامی حکومت پشتکوه را عهده دار شده بودند. در این راستا غلامحسین خان شهاب‌الملک از نخبگان ابزاری درون حاکمیت در حدود چهار دهه حیات سیاسی و اجتماعی خود، متکفل مناصب برجسته و مامور به باز تولید و ارتقای امنیت گردیده، و به این منظور سفارشات در دستور کار داشت. وی در سطوح مختلف جامعه از خانوار تا اجتماعات بزرگ چون ایلات و طوایف، و با اقدامات ترکیبی خود در ابعاد گوناگون، مسئولیت پذیرفته و به تحقق سیاست‌ها اقدام می‌نمود. بنابراین، شیوه عمل سیاسی حکومت در پشتکوه، استفاده از ظرفیت نخبگان واجد شایستگی متناسب با موقعیت بوده است. این اندیشه که، جامعه سیاسی باید توسط شایسته‌ترین افراد آن اداره شود از گذشته‌های دور وجود داشته است (Ghazi, 1996). مستفاد از شواهد موجود، انتصاب و عاملیت شهاب‌الملک در مناصب حکومتی با نظر داشت کفایت و صلاحیت او بوده است. چنانکه به موجب حکم عالی حکومت در سند شماره ۱، آمده: "عمل مباشری و مستاجری هلیلان و زردلال را به عهده کفایت و صداقت ذاتی مقرب الحضرة والا غلامحسین بیگ واگذار و تفویض نمود که همچنانچه شایسته و سزاوار کفایت و لیاقت فطری اوست ...". همچنین در سند شماره ۲، در حکم صادره از جانب اشرف الملک، صاحب اختیار صفحه "گرد و شوهان"، در انتصاب شهاب‌الملک به عنوان عامل و مباشر بالاستقلال و الانفراد یکی از طوایف منطقه آمده که: "نظر به مراتب لیاقت و درستکاری و صداقت و نیکو شعاری و کفایت و خدمتگزاری که از مقرب الخاقان غلامحسین خان شهاب‌الملک بعرضه ظهور و بروز رسیده". که این گزاره‌ها، در حقیقت بیانگر استعداد و ارزش‌های شخصی وی بوده است. شهاب‌الملک به منظور دستیابی به اهداف و برنامه‌ها از اختیار لازم و اقتدار کافی نیز برخوردار بوده است. چنانکه وفق سند شماره ۱، آمده است: "مقرر آنکه، عموم خوانین و کدخدایان و رعایای هلیلان و زردلال، مقرب الحضرة غلامحسین بیگ را مباشر و عامل مستقل خودتان دانسته و قول و رفتار او را مجرا دانسته، هر کس از سخن و صلاح و امر و نهی و صوابدید او خارج شود یا تخلف نماید مورد مواخذه سخت و سیاست کامل خواهد بود". همچنین در حکم ابلاغی مذکور آمده که: "... و نیز مختار و مجاز است هر کس در مقام خدمتگذاری اینجانب بوده باشد با او محبت و مهربانی نماید و هرکس درصد خطا و خلاف و کارشکنی و بی‌نظمی برآید از طرف اینجانب همه قسم او را تنبیه و مجازات نموده، که از بابت انتظام کارهای هلیلان و زردلال خیال اینجانب را آسوده دارد". لذا شهاب‌الملک با اختیار حاصل از فرامین و احکام صادره، به طور عملی

به اعمال قدرت می‌پرداخت. این شیوه عمل باعث جلب حمایت بیشتر نیروهای حامی و موافق شده و نیز، سبب تجدیدنظر در افکار و رفتار نیروهای مخالف، و در نتیجه تخفیف بحران و ایمن‌سازی جامعه و نظام سیاسی می‌گردید.

حکومت پشتکوه، برای حفظ مشروعیت خود با استفاده از نخبگان سیاسی و شخص شهاب‌الملک از فرمول سیاسی نیز بهره می‌گرفت. چنانکه در سند شماره ۲، آمده: "... کمال سرپرستی و مواظبت و مراقبت کامل از عموم رعایای قلم مزبور بنماید، و بحسن سلوک با آن‌ها رفتار کرده و در دلالت و استمالت برقراره و فراره طایفه مذکور سعی و جهد باشد و در آبادی و جمع‌آوری رعایا کمال اهتمام را نموده". بر اساس این شواهد جایگاه و نقش شهاب‌الملک در سیاست عملی و تحولات سیاسی و اجتماعی بیشتر آشکار می‌شود.

بنابر آنچه که گفته شد و مستفاد از احکام حکومتی، این گمان تقویت می‌شود که شهاب‌الملک برای اتخاذ و اجرای تصمیمات عمده در مناطق و صفحات مختلف قلمرو حکومت پشتکوه از امتیاز و اختیار لازم برخوردار بوده، و پذیرش مسئولیت و انجام ماموریت‌های متعدد با استعداد و توانایی او سازگار دانسته شده است.

انجام تکالیف دیوانی و امور مالی

شهاب‌الملک در حیات سیاسی و اجتماعی خود، بخصوص در وصول و ایصال مالیات، صندوقداری و نیز نظارت بر امور اقتصادی حکومت فعالیت داشته است. در رویکرد چند بعدی امنیت، سامان بخشی به نهاد مالی و امور دیوانی، از جمله عوامل موثر در تقویت و توسعه امنیت محسوب می‌شود.

بر اساس شواهد موجود، شهاب‌الملک در زمینه امور دیوانی از اعتبار و اختیار لازم برخوردار بوده است. در سند شماره ۳، مربوط به واگذاری اداره امور طایفه "دیناروند"، از جانب صارم السلطنه آمده که: "عالیجاه غلامحسین بیگ را مباشر و محصل بالاستقلال و الانفراد خودتان دانسته و از سخن صلاح حسابی او بیرون نرفته و قول او را بدرجه اعتبار جایز دانسته". در ماموریت دیگر مطابق سند شماره ۱، مربوط به واگذاری امورات صفحه "هلیلان و زردلال" از جانب امیرجنگ آمده: "بملاحظه آسودگی حال و رعایت احوال قاطبه رعایای هلیلان و زردلال، و رفاهیت عابرین و مترددین و وصول و ایصال مالیات و عوارضات هذه السنه سیچقان ئیل خیریت دلیل، عمل مباشری و مستاجری هلیلان و زردلال را به عهده کفایت و صداقت ذاتی مقرب الحضرة والا غلامحسین بیگ واگذار و تفویض نمود ...". بنابر این در احکام مذکور موضوع وصول و ایصال مالیات و عوارضات، در صدر مسئولیت‌های شهاب‌الملک قرار داشته است. پیرو ماموریت اخیر، تکالیفی بر عهده روسای منطقه قرار می‌گیرد که در عمل به پرداخت حقوق دیوانی به نماینده غلامحسین خان متعهد می‌شوند. در سند شماره ۴، چنین آمده: "مقر و ملتزم گردیدیم محمدرضاخان، محمود خان، خسرو خان بضمنت همدیگر، از بابت دیوانی محل هلیلان مقدار دویست خروار بکاسه محمودخان تحویل آدم غلامحسین خان بدهیم بدون عذر و بهانه مال دیوان تسلیم غلامحسین خان بدهیم ... مشروط به اینکه صدمه و خرابی از طرف حکومت پشتکوه والی امیر جنگ و غلامحسین خان بمحل هلیلان وارد نیاید".

همچنین شهاب‌الملک به موجب سند شماره ۲، به وصول و ایصال مالیات ماموریت می‌یابد. چنانکه آمده: "در آبادی و جمع‌آوری رعایا کمال اهتمام را نموده و در وصول و ایصال مالیات و تکالیف دیوانی نهایت اقدامات را بجا بیاورد". مطابق سند شماره ۵، وی تکالیف دیوانی مذکور را به انجام رسانیده و مالیات وصولی را به شرح سند مذکور تحویل صندوقخانه می‌دهد: "از بابت قسط اول قلم مرادخانی جمعی مقرب الخاقان غلامحسین خان مطابق سنه یونت ئیل از قرار جزء ذیل: برات ملک حسین خان چهار صد و بیست و پنج تومان، روپیه نقدا تحویل داده اند -پانصد و سی و چهار تومان و شش هزار-، لیره ده عدد-سی و هفت تومان-، دو قران، پنج تومان، جمعا یکهزار و یک تومان و شش هزار است، تحویل صندوقدار گردید. وقت حساب مجری است". بنابر این غلامحسین خان همواره تمام کوشش خود را در انجام تکالیف

دیوانی به عمل آورده است. مطابق سندی که مربوط به یکی از طوایف تابعه حکومت پشتکوه، در دست است، از قرار تفصیل مندرج در متن سند، حساب مالیاتی شهاب‌الملک به نحو صحیح مفروغ شده است. در سند مذکور آجودان ضیغم نظام، مستوفی دیوان تایید نموده که: "از بابت مبلغ نهصد و چهل و پنج تومان طلب ... آقای امیر جنگ روحی فداه که در ذمه مقرب الخاقان غلامحسین خان شهاب‌الملک داشت از بابت طایفه کلاه آبادی، که سند مشارالیه در دست دیوان است و مطالبه تنخواه داشت و اینجانب که آجودان می‌باشم از جانب دیوان مطالبه تنخواه از معزی الیه نموده و معزی الیه حساب نهصد و چهل و پنج تومان مفروق نموده از قرار این تفصیل، برات‌ها تحویل اینجانب شده که به حضور دیوان برده، با کارگزاران دیوان حساب کرده، و سند سپرده غلامحسین خان دریافت شود، باو رد نماید" (سند شماره ۶). که این موضوع مؤید کفایت و پاکدستی شهاب‌الملک در بخش مالی بوده است.

از مشاغل مهم در دستگاه حکومتی، منصب صندوقداری بوده است که غلامحسین خان عهده دار این مسئولیت حساس گردیده بود. مواردی چون بررسی و تایید دریافتی‌ها اعم از مالیات و سایر منال دیوانی، حفظ و نگهداری اشیاء ذی قیمت و بهادار و همچنین نظارت بر هزینه‌های تنخواه گردان و سایر مصارف، در شمول وظایف صندوقدار بوده است. مطابق سند شماره ۷، حکمران وقت، در حکم خود نسبت به غلامحسین بیگ ابراز محبت کرده و از وی انتظار دارد که رویه و شیوه‌ی درستکاری و صداقت را در دستور کار خود قرار دهد و مسئولیت خود را با راهکارهای ممکن به نحو صحیح و شایسته به انجام برساند، چرا که انجام درست و دقیق این امر مهم، سبب ارتقای نظام مالی حکومت و در نتیجه، تحکیم نهاد قدرت و افزایش سطح امنیت می‌گردد. سند شماره ۸، بیانگر فعالیت غلامحسین بیگ در منصب صندوقداری و تایید اقدامات صورت گرفته وی از جانب حکومت می‌باشد، و آمده است که: "بموجب غلامحسین بیگ از بابت تنخواه قسط شهر رجب ۱۳۰۴ که حواله داده شده است و دریافت نموده، و از قرار تفصیل علاوه، و بروات گرفته و به مصرف رسانیده،... مبلغ یکهزار و پانصد تومان وجه رایج است غلامحسین بیگ صندوقدار تماماً عاید و تحویل نمود. یکهزار و پانصد تومان مالیات صفحه کرد از غلامحسین بیگ عاید شد؛ مجری است؛ صحیح است. سنه ۱۳۰۴ غلامرضا".

موضوع دیگر در عملکرد شهاب‌الملک برای مدیریت بهتر امور، مساله "نظارت" است. وی مطابق سند شماره ۹، به عنوان ناظر بر امور منصوب شده بود. در ابلاغیه حکومت آمده است: "بنا بوفور التفات و محبتی که درباره عالیجاه صداقت همراه غلامحسین بیگ داشته، او را... به منصب نظارت خودمان سرافراز و برقرار نموده ...". نظارت در این بخش مربوط به مسائل اقتصادی بوده است. با توجه به اهمیت موضوع، امانت داری، خیرخواهی و پاسخگویی از جمله ویژگی‌های منصب نظارت بوده، و بر این اساس نظارت در فعالیت‌های اقتصادی موجبات رشد منابع درآمدی حکومت را فراهم نموده بود.

طبق شواهد موجود شهاب‌الملک فعالیت گسترده‌ای در امور دیوانی و نهاد مالی و نیز نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی حکومت داشته است. وی ماموریت خود را در امور دیوانی به طور شایسته به انجام رسانیده و در تقویت نهاد مالی حکومت نقش سازنده‌ای ایفا نموده است، که در نگاه و رویکرد چند بعدی و ترکیبی به موضوع امنیت، انجام صحیح تکالیف دیوانی از اسباب تقویت و توسعه امنیت در حکومت پشتکوه محسوب می‌گردد و بی‌تردید کوشش شهاب‌الملک در این امر موثر بوده است.

اطمینان بخشی و تامین گروه‌های متفرق

فزاینده‌ترین پدیده اجتماعی در حکومت پشتکوه، مهاجرت اجباری و ناخواسته اهالی به خارج از منطقه و بخصوص بین‌النهرین بود، که در نتیجه التهابات اجتماعی و سیاسی، صورت پذیرفته، و در برخی مناطق به بحران گسیختگی اجتماعی هم منجر شده بود و این مسئله ظهور تهدیدات و رخدادهای امنیتی را موجب می‌گردید. بنابراین به منظور رفع و یا کاهش آسیب‌ها و مقابله با تهدیدات، رویکرد اطمینان

بخشی مورد توجه و اقدام حکومت قرار گرفت. در این راستا واگذاری ماموریت‌های متعدد به شهاب‌الملک برای اطمینان خاطر گروه‌ها و طوایف متفرق و متواری، به عنوان شیوه عمل سیاسی طراحی، ابلاغ و اجرا گردید.

شهاب‌الملک که مسئولیت کاهش آسیب‌ها و پیوند نظام سیاسی با بخش‌های مختلف اجتماع را نمایندگی می‌کرد، کوشش داشت تا جماعت متفرق و ناراضی را به نیروهای مستقر و وفادار تبدیل نماید. چرا که حضور ناراضیان در خاک عثمانی تهدیدی جدی علیه امنیت منطقه بود و بعضاً تحرکات و تعرضاتی از بیرون نسبت به منافع حکومت و اهالی صورت می‌گرفت. در این راستا، شهاب‌الملک، با تصویب حکومت و با اختیارات ویژه به منظور ایجاد اطمینان خاطر نیروهای ناراضی و متفرق، و متقاعد نمودن ایشان برای مراجعه به مناطق و مساکن و نیز اشتغال به امورات خود، ماموریت یافت. بر این اساس حکومت، تدابیر و صوابدید وی را در این امر فصل الخطاب دانسته و مطابق سند شماره ۱۰، خطاب به طوایف و گروه‌هایی که سالهای متمادی متفرق و متواری بودند، چنین اظهار می‌دارد: "عموم تفریقی پشتکوه سه چهار ساله را مرقوم می‌شود، هر کس را که مقرب الحضرة غلامحسین بیگ اطمینان دهد و دلالت نماید ... می‌تواند با کمال امیدواری و آسودگی خاطر به منطقه مراجعت نموده و مشغول زراعت و فلاح خود باشد". اطمینان بخشی باید با اقدام مهم دیگر یعنی رعایت لوازم سرپرستی تکمیل می‌گردید تا تاثیر آن بر ثبات و امنیت موثر واقع گردد. لذا فرمانروای وقت پشتکوه خطاب به گروه‌های متفرق تاکید داشته: "سپرده ام مقرب الحضرة غلامحسین بیگ لازمه سرپرستی را از شماها بعمل بیاورد". بنابراین حکومت به واسطه قول و اطمینان شهاب‌الملک به آنان تضمین داده که در مقابل تهدیدات حمایت شده، و از هر بابت آسوده حال بوده و با امیدواری و چشم اندازی روشن مشغول به امورات خود باشند. بر این اساس سند شماره ۱۱، که از جانب حکومت پشتکوه صادر گردیده است، شهادی بر اقدامات اطمینان بخش غلامحسین خان و توانایی در گفتگو و مذاکره با گروه‌های متفرق و پراکنده، و موفقیت وی در این زمینه می‌باشد که توانسته بود روند سریع مهاجرت اهالی به خارج از منطقه را آهسته، و حتی در بعضی موارد این روند را نیز معکوس نماید. در سند مذکور چنین آمده است: "چون مقرب الحضرت غلامحسین خان ... از این تاریخ هذه السنه ثیلان نیل میمنت دلیل و ما بعدها چند خانوار متفرقه را که سابقاً از پشتکوه فرار کرده بودند و حالیه همراه خود آورده و دلالت نموده است واگذار خود مشارالیه نمودیم که از مشارالیه بوده باشند و ... در کمال آسودگی از مشارالیه خدمت کرده و مشغول امر زندگانی خود بوده باشند ...". بر این اساس، سرپرستی خانوارهای عودت داده شده به شخص غلامحسین خان سپرده شده بود تا کمال مواظبت و مراقبت از ایشان به عمل آمده و به زندگی خود مطمئن و امیدوار شوند. ضمن اینکه طبق سند مذکور خانواران تامین داده شده، با هدف آسودگی خاطر و امیدواری، از پرداخت مالیات و سایر حقوق دیوانی نیز مرفوع القلم بوده و معافیت پیدا کرده بودند. حمایت و مراقبت از اهالی موجبات علاقه مندی تابعان به حکومت و همراهی با برنامه‌ها را فراهم می‌نمود، زیرا همانطور که ارسطو گفته است: "برای بقای حکومت، مدافعان آن باید نیرومندتر از مخالفانش باشند" (Aristotle, 1992). بنابراین برای حفظ و دوام نظام سیاسی ضرورت داشت تا نیروهای موافق بیشتر از نیروهای مخالف باشند و در این صورت حکومت به امنیت در منطقه امیدوارتر می‌شد.

در این راستا، شهاب‌الملک بواسطه اختیارات ویژه در چندین مرحله توانسته بود تعداد زیادی از مهاجرین را دلالت داده و همراه خود به منطقه بازگرداند و شخصاً نیز سرپرستی آنان را عهده دار شده بود تا در کمال آرامش و آسودگی به امورات خود دلگرم و مشغول گردند. شواهد حاکی است که شهاب‌الملک با اطمینان بخشی و دلالت گروه‌های پراکنده سهمی شایسته در امنیت منطقه داشته است. موضوع اطمینان بخشی، از یک طرف حکومت را متقاعد و مطمئن می‌ساخت که در صورت تحقق انسجام و تمهید شرایط رفاه و آرامی برای ساکنین پشتکوه، از ثبات و امنیت برخوردار می‌شود، از طرف دیگر به اتباع و آحاد مردم امیدواری، آسودگی و امنیت شغلی می‌بخشید.

اطلاع رسانی و کسب اخبار

از مباحث مرتبط با حوزه امنیت که شهاب‌الملک به طور عملی به آن پرداخته است، موضوع تبادل اطلاعات و اخبار می‌باشد و این امر در رفتار و تجربه سیاسی وی به وضوح مشهود است. موقعیت و نفوذ شهاب‌الملک در منطقه، این امکان را فراهم آورده بود که در موضوع اطلاع رسانی نقش فعالی داشته باشد. اهمیت موضوع از آن جهت مضاعف می‌شود که شرایط جغرافیایی منطقه و فقدان وسایل ارتباطی، امکان حصول اطلاع از وقایع اتفاقیه را دشوار ساخته بود. لذا وجود یک شبکه مطمئن در امر اطلاع رسانی به منظور آگاهی از اوضاع و اتخاذ به موقع تصمیمات، اجتناب ناپذیر بوده است.

شهاب‌الملک که معمولاً در ماموریت‌های خارج از مقر حکومت و در صفحات مختلف مشغول رسیدگی به مسائل حکومتی و تکمیل امنیت و انتظامات بوده است، با این وجود از اهمیت اخبار و اطلاعات غفلت ننموده و بطور منظم با مقامات ذیصلاح مکاتبه داشته است. مطابق سند شماره ۱۲، در مکتوب امیرجنگ حکمران وقت پشتکوه آمده: "غلامحسین خان، کاغذت رسید، از مطالب آن حالی شدم. اخباراتی که نوشته بودید حالی گردیده، البته بعداً از هرگونه اخباراتی که بوده باشید مرا بی‌خبر نگذارید. در اینجا هم اخبار تازه‌ای نبود.....". مطابق شواهد، رئیس حکومت مضمون اخبار رسیده از جانب غلامحسین خان را موثق دانسته و تصدیق نموده است. چنانکه در سند شماره ۱۳، امیرجنگ خطاب به وی اظهار داشته: "غلامحسین خان، کاغذ شما را ملاحظه نموده، از اخبارات لازمه آن حالی شدم. پاره مطالب که نوشته بودید درست نوشته اید و همینطورها است که می‌نویسید.....". بر این اساس، شهاب‌الملک در امر اطلاع رسانی صحیح نقش بسزایی داشته است.

شهاب‌الملک نه تنها در پشتکوه، بلکه با مقامات در مناطق دیگر از جمله حکومت ایالت غرب، در مسائل مهم مکاتبه داشته است. در عهد حکمرانی شاهزاده فرمانفرما، به دلیل چالش‌های فراروی حکومت و کشف راههای مقابله با آن، مکاتبات زیادی با غلامحسین خان در موضوعات نظامی و امنیتی صورت گرفته بود. فرمانفرما به جهت اطلاع یافتن از امور مهم و حوادث پیش آمده در قلمرو حکومتی خود و نیز در مناطق حائل بین کرمانشاهان و پشتکوه، از طریق شبکه‌ای منظم از شاطران، اوضاع را رصد می‌نمود. بخصوص با غلامحسین خان که از صاحب منصبان موثر حکومت پشتکوه بود، این مکاتبات مستمر در جریان بوده است و اشراف اطلاعاتی شهاب‌الملک بر مسائل منطقه، فرمانفرما را برای حفظ روابط اطلاعاتی با وی مصمم ساخته بود.

مطابق سند شماره ۱۴، فرمانفرما در خصوص مسائل نظامی یکی از ایلات منطقه با غلامحسین خان در ارتباط و مکاتبه بوده است. در این سند آمده که: "مقرب الخاقان غلامحسین بیگ، کاغذ شما در خصوص سربازان جالوند رسیده، ملاحظه شد. از مندرجات آن که مبنی بر درستکاری و معقولیت شما بود مستحضر و خوشوقت شدم.... آفرین بر شما که خوب مراقبت در کار می‌نمایید". در این سند فرمانفرما به صراحت بر اقدامات صحیح و تشخیص به موقع و درست غلامحسین خان مهر تایید زده است. به دلیل اهمیت موضوع اخبار و اطلاعات، فرمانفرما همواره با غلامحسین خان در مکاتبه بوده و تقاضا داشته که وی گزارش وقایع اتفاقیه را ارسال، و پیوسته از وقایع صفحات و مناطق حوزه ماموریت خود مهمات امور را اطلاع رسانی نمایند. وفق سند شماره ۱۵، حکمران ایالت غرب خطاب به غلامحسین خان اظهار داشته که: "معمدالسلطان غلامحسین بیگ، کاغذ شما رسید و از منظوراتش اطلاع و استحضار حاصل آمد.... همیشه وقایع اتفاقیه و گزارشات آن حدود را راپرت بدهید". دلیل اصرار فرمانفرما بر ارسال مداوم گزارشات، اشراف شهاب‌الملک بر مسائل و امورات منطقه و مفید و سازنده بودن اطلاعات و اخبار از طرف وی بوده است. همچنین در سند شماره ۱۶، از فرمانفرما چنین آمده که: "مقرب الحضرة غلامحسین بیگ، پاکت شما رسید و از اظهارات شما بسیار خوشوقت شدم.... پیوسته از وقایع آن صفحات و مهمات امور اطلاع بدهید و تکمیل نظم و امنیت نمایید". در اسناد

ارائه شده، حکمران کرمانشاهان از اطلاعات و اخبار واصله احساس رضایت نموده و مجدد بر لزوم تعامل و تداوم همکاری‌های اطلاعاتی تاکید گردیده است. کسب اطلاعات صحیح و دقیق از روش‌های مفید و موثر در کارآمدی حکومت و اداره بهتر جامعه بوده است. لذا وقفه در دریافت اطلاعات باعث پیگیری از جانب فرمانفرما و تاکید بر تداوم مبادله اخبار و اطلاعات شده بود. چنانکه در سند شماره ۱۷، از فرمانفرما آمده که: "مقرب الحضرة غلامحسین بیگ، ... از وقایعات و ترتیب امورات خودتان چندی است ما را بی‌اطلاع گذارده و راپورتی از شما نیامده، نمی‌دانم در چه کار هستید و چه می‌کنید. بدون مسامحه از اوضاع حاضره و کلیه امورات آن صفحه، معلومات و اطلاعات خودتان را راپرت بدهید". شهاب‌الملک نه تنها خود در تعامل مستمر با حکومت ایالت غرب بوده، بلکه به واسطه نفوذ و موقعیتش در منطقه، فرمانفرما تقاضا داشته که وسایل و امکان ارتباط با مقامات و مناطق دیگر را تسهیل نماید. وفق سند شماره ۱۷، فرمانفرما با ارسال نامه به غلامحسین بیگ، به ضرورت ارسال اخبار و وقایع اتفاقیه محل ماموریت خود اشاره داشته، و خواسته بود تا شرایط عبور پیک نامه رسان به مقصد پشتکوه که حامل اخبار محرمانه هست را تسهیل نماید. چرا که این کار موجب تسریع در اطلاع رسانی و همچنین اعمال تصمیمات و اجرای سریع‌تر دستورات می‌گردید.

بنابراین شهاب‌الملک به دلیل موقعیت و نفوذ در منطقه، نقش فعال و سازنده‌ای در امر اطلاع رسانی ایفا نموده است. تسهیل عبور پیک‌های نامه رسان، و ارسال منظم، سریع و دقیق اخبار از جمله اقدامات وی در خصوص اطلاع رسانی بوده است. مکاتبات مستمر شهاب‌الملک با مقامات ذی صلاح و موثر که بر اساس معقولیت و موقع شناسی صورت می‌گرفت نقش مهمی در بازتولید امنیت و اقدامات تأمینی پیشگیرانه در مناطق مختلف و بخصوص نواحی حائل میان پشتکوه و کرمانشاهان داشته است.

سپاهی‌گری و تمهیدات امنیتی

امنیت از موضوعات محوری و اولویت حکمرانی در پشتکوه بوده است. حکومت با توجه به وضعیت حاکم بر مملکت و شرایط منطقه، نوعی سیاست امنیتی خودکفا را تعقیب می‌کرد که بخش قابل ملاحظه‌ای از تدارک این برنامه را شهاب‌الملک متکفل بوده است. اهمیت توجه به امر نظامی و وجود یک نیروی کارآمد، بدان جهت بود که، علاوه بر مقابله با تهدیدات، پشتوانه‌ای برای بخش‌های غیر نظامی چون امور مالی و دیوانی نیز به شمار می‌رفت.

مطابق سند شماره ۱۸، زمانی که غلامحسین خان به قیومت نوه اش، انتظام امور طایفه ی "بیجنوند" را عهده دار گردیده بود، در سرفصل ماموریت‌های محوله، ارتقای سطح توانایی‌های نظامی از طریق برقراری رسته ی سواره نظام و دسته ی تفنگچی پیاده قرار داشته است. در حکم عالی حکومت آمده که: "چون غلامحسین خان قیوم و ولی اوست، سپرده ام در کارهای طایفه لازمه مراقبت و سرپرستی را بعمل آورده، کارهای طایفه را منظم دارد و باید در خوش سلوکی با طایفه و آبادی رعایا و برقراری سواره و تفنگچی معمولی بیجنوند، سعی وافی داشته ...". بنابراین حکومت با هدف دستیابی به امنیت پایدار، از استعداد شهاب‌الملک بهره مند بوده است. وی که از هنر سازماندهی نیروها و قدرت جنگاوری برخوردار بود، در مقاطعی از تاریخ پشتکوه، "فرماندهی قوای نظامی اعم از پیاده و سواره نظام را بر عهده داشته داشت" (درخشنده ۱۳۹۰: ۱۱۸). همچنین "اله وردی سگوندی" از وقایع نویسان لرستان در اواخر عهد قاجار، که شخصاً با غلامحسین خان دیدار داشته است نوشته که، پس از ملاقات با سردار لشکر و انجام تحقیقات خود در پشتکوه، تحقیق بیشتری از آگاهان و سرشناسان اصفهان، لرستان، کرمانشاهان، کردستان و ... به عمل آورده و گزارش خود را تکمیل نموده است. در گزارش مذکور، در فهرست صاحب منصبان میدان جنگ، از غلامحسین خان به عنوان سپهسالار و فرماندهی قوای پیاده و سواره نظام نام برده، که طبق آمار وی مجموع نیروهای سواره و تفنگداران ایلات و طوایف

تابعه حکومت پشتکوه بالغ بر سی هزار مردان جنگی بوده است (Derakhshandeh, 2011). در تایید این آمار، نظام السلطنه مافی نخست وزیر دولت موقت مهاجرین، رقم سی و پنج هزار نفر را به عنوان قشون والی پشتکوه ذکر کرده است (Nezam Al-Saltaneh, 2000). شهاب‌الملک همچنین در پویش تحولات امنیتی منطقه، نقش تعیین کننده‌ای ایفا نموده است. از چالش‌های اساسی در پشتکوه، کشمکش بر سر تصاحب قدرت بود، که موجب بروز نابسامانی بسیار گردید. شرح تاریخی وقایع می‌تواند تصویر روشنی از فعالیت‌های شهاب‌الملک در حوزه نظامی و امنیتی، و نیز شواهدی در این زمینه ارائه نماید. چنانکه از مطالعه بخش‌های مختلف کتاب "تاریخ غضنفری" دریافت می‌شود، از جمله تحرکات ضد امنیتی در منطقه، شورش فرزند ارشد والی و گرویدن اکثریت سکنه پشتکوه به وی و قیام علیه حاکم وقت بود. پس از اقبال اکثر اهالی به سرکرده شورشیان، غلامحسین خان تقریباً تنها کسی از سرداران پشتکوه بود که به حکومت وفادار ماند و به پشتیبانی از والی پرداخت. با اینکه تعداد نفرات سواره و قوای شورشیان به مراتب بیشتر از نیروهای حکومتی بود، در روز نبرد، غلامحسین خان با رشادتی که خاص او بود، پیشاپیش آن دسته‌ی کوچک که برای والی باقی مانده بود بر اردوی کثیر و مجهز شورشیان یورش برد. تفنگچیان تحت امر وی چنان پایمردی و رشادتی از خود بروز دادند که تا آن روز کمتر نظیر داشت. این پایداری توأم با آتش تفنگ‌ها و تحریک غلامحسین خان موجب شد که نیروی مخالف تاب مقاومت را نیاورده، راه هزیمت در پیش گرفتند. در این نبرد شورشیان تعداد فراوانی کشته و اسیر بر جای گذاشتند و سواره نظام غلامحسین خان توانستند تعدادی سلاح از آن‌ها به غنیمت بگیرند (Ghazanfari Amraei, 2014). این قبیل اقدامات ناامن کننده، مشکلات بعدی را به دنبال داشت که بخصوص به شکل پدیده مهاجرت اهالی بروز کرده بود، بگونه‌ای که نارضایتی آنان را از وضعیت موجود منعکس می‌نمود. لذا سرکوب شورشیان و اعاده اوضاع به حالت سابق، موفقیت بزرگی برای حکومت پشتکوه به حساب می‌آمد، چرا که بحران‌هایی از این قبیل مانعی عمده در مسیر امنیت منطقه بوده است.

شهاب‌الملک علاوه بر مقابله با آشوب‌های داخلی، در جنگ با دشمنان منطقه‌ای نیز نقش آفرین بوده است. حکمران طرهان دشمن سرسختی بود که گاه‌اقتدار حکومت در پشتکوه را به چالش می‌کشید. پشتکوه در دوران آخرین حکمران، مواجه با حملات شدید حاکم طرهان بوده است (Saki, 1964). هنگامه‌ای که تعدادی از سران و بزرگان از حاکم وقت طرهان رویگردان شده و بنای مخالفت گذاشته بودند، در پشتکوه زمان برای سرکوب دشمن، مناسب تشخیص داده شد و فرمان بسیج عمومی صادر گردید. برای این نبرد سردار جنگاور پشتکوه، غلامحسین خان به سمت کارگردان اصلی جنگ منصوب گردید. حاکم طرهان نیز با قوای خود و متحدان سنتی اش به مقابله شتافت که در ابتدای امر ضرباتی بر نیروی پشتکوهی وارد شد، ولی غلامحسین خان که مردی جنگ دیده بود با کاردانی و شجاعت خود، شکست را به پیروزی مبدل ساخت. نیروی جنگی طرهان دچار شکست و هزیمت شده و شخص حکمران در آستانه اسارت قرار داشت که توسط یارانش از مهلکه نجات پیدا کرد. والی پشتکوه برای تنبیه امیراشرف حکمران طرهان همین اندازه را کافی دانسته و پس از رسیدن فرمان مراجعت، غلامحسین خان اردوی جنگی را سان دیده و دسته‌های پیاده را در پوشش سواره قرار داده و به سمت پشتکوه حرکت نمود (Ghazanfari Amraei, 2014).

از دیگر چالش‌های امنیتی، هجوم متناوب رسته‌هایی از قشون عثمانی بود که هر چند وقت یکبار مرزهای پشتکوه را مورد تجاوز قرار داده و اقدامات تخریبی به عمل می‌آوردند. تعدیات سپاه عثمانی از یک سو و هجوم اعراب بنی لام از سوی دیگر باعث به وجود آمدن ناآرامی در مرزهای پشتکوه شد (Asadi, 2022). بخصوص آنکه، اختلافات ایران و عثمانی در مورد مناطق مرزی پشتکوه، برای دولتین ایران و عثمانی نیز مسئله ساز بوده است (Unit, 1990). در مواقعی از تاریخ پشتکوه، غلامحسین خان به مقابله با نیروهای مهاجم عثمانی می‌پرداخت. عباسی آرام در دیوان خود، به شکست نیروهای عثمانی از قوای پشتکوهی به فرماندهی غلامحسین خان اشاره داشته است (Abbasi Aram, 2016). چنانکه به نقل از حاجعلی رزم آرا آمده است، علیرغم بی‌نظمی‌های ناشی از جنگ بین الملل -اول- و آثار زینبار آن در دیگر نواحی غربی،

پشتکوه مورد تهاجم قرار نگرفته و نظم و آرامش خود را حفظ نموده بود (Razm Ara, 1941) که این امر ناشی از وجود قوای مجهز و منظم و آماده نبرد بوده است. که با توجه به شواهد موجود و کوشش‌های شهاب‌الملک در تقویت توان نظامی قوای پشتکوهی، نقش وی در این خصوص بی‌تاثیر نبوده است.

بنابراین، از بررسی پیشامدها چنین دریافت می‌شود که شهاب‌الملک در تامین امنیت پشتکوه نقش سرنوشت‌سازی ایفا نموده است. وی همواره کوشش نموده که جامع امور مربوط به بعد نظامی امنیت از جمله، برقراری رسته‌های مختلف نظامی، فرماندهی قوای جنگی، همکاری‌های نظامی و امنیتی و مقابله با عوامل ناامن کننده را مورد تصمیم و اقدام قرار داده و در اشکال مختلف به امکان برقراری امنیت در حکومت پشتکوه مساعدت نماید، که در این زمینه توفیقات زیادی نیز کسب نموده بود.

همکاری‌های امنیتی با حکومت ایالت غرب

شهاب‌الملک علاوه بر فعالیت در منطقه پشتکوه، روابط حکومت را با مجموعه عناصر محیط پیرامون نیز برقرار می‌ساخت. از جمله فعالیت‌های وی، همکاری امنیتی با ایالت غرب در عهد حکمرانی فرمانفرما بوده است، که به منظور دستیابی منطقه همجوار به امنیت صورت می‌گرفت. پس از غائله سالارالدوله قاجار در سالهای ابتدایی مشروطیت، حکومت ایالت غرب با مرکزیت کرمانشاهان به شاهزاده فرمانفرما واگذار گردید. فرمانفرما که وارث نابسامانی‌های بعد از شورش سالارالدوله در غرب کشور بود، با چالش‌های جدی در حوزه امنیت مواجه شده، و این مسئله به طور غیرمستقیم بر امنیت منطقه پشتکوه نیز تاثیرگذار بود و حکومت در پشتکوه برای تامین امنیت در قلمرو خود، نیازمند منطقه‌ای امن و با ثبات بود. لذا همکاری پشتکوه و کرمانشاهان در زمینه‌های مسائل امنیتی گسترش یافت. اعاده اوضاع به وضع سابق و از جمله ترتیبات فوج‌های نظامی و نیز برقراری امنیت و سرکوب اشرار در دستور کار حکمران جدید ایالت غرب قرار داشت.

بر این اساس، شهاب‌الملک که موقعیت ویژه‌ای در دستگاه حکومتی پشتکوه داشت مورد اطمینان و استقبال فرمانفرما قرار گرفت. وی بخصوص در مسائل نظامی و امنیتی همکاری و معاضدت می‌نمود. حکومت ایالت غرب، نسبت به نقشی که شهاب‌الملک می‌توانست در امنیت و انتظامات و نیز پیشبرد امور ایفا کند، صمیمانه ابراز خوش بینی نموده بود. موفقیت‌های وی در موارد و مناصب گوناگون، برای این ابراز اعتماد، در نظر گرفته شده بود. چنانکه فرمانفرما وفق سند شماره ۱۶، در مکاتبه خود با غلامحسین خان اظهار داشته است: "همان قسم که شما در خدمت جناب مستطاب اجل امیرجنگ دام اجلاله، طرف اعتماد هستید و به شما لطف دارند، در نزد من هم طرف اعتماد و تلافی هستید". بنابراین فرمانفرما که تصمیم گرفته بود به بازسازی محیط داخلی حکومت خود بپردازد قابلیت و همکاری غلامحسین خان را در نظر داشت. بطوریکه طبق سند مذکور، فرمانفرما اظهار نموده که پیشنهاد اعزام غلامحسین خان از طرف حکومت پشتکوه برای انجام ماموریت در کرمانشاهان، در واقع بر اساس صوابدید خود وی بوده است. لذا مقصد فرمانفرما بهره‌گیری از استعداد غلامحسین خان در تامین نیازهای امنیتی ایالت غرب بود و موفقیت شهاب‌الملک در این زمینه، وجهه و اعتباری برای حکومت پشتکوه و شخص شهاب‌الملک محسوب می‌شد.

از جمله اقدامات و همکاری‌های غلامحسین بیگ با حکومت ایالت غرب، انجام اصلاحاتی در ساختار و ترکیب افواج نظامی بود. چرا که در شورش سالارالدوله، برخی فوج‌های نظامی دچار فروپاشی شده بود. طبق سند شماره ۱۹، مکاتبات و مشورت‌هایی پیرامون ترتیبات و سازماندهی افواج نظامی منطقه صورت می‌گیرد. فرمانفرما در مکاتبه با غلامحسین خان با اظهار اینکه بی‌انضباطی‌های دوره ی سالارالدوله نباید ادامه پیدا کند، در خصوص امکان تغییر در ترکیب و دسته بندی فوج‌های نظامی خطاب به وی می‌نویسد که طی سالیان متمادی، "عثمانوند" جزء فوج "زنگنه" و "جلالوند" نیز جزء فوج "کرنند" بوده و کما فی السابق باید با همان ساختار و ترتیبات انتظام یابند.

در سند شماره ۱۹، فرمانفرما از درستکاری و معقولیت غلامحسین خان در مسائل و تصمیمات نظامی ابراز خوشوقتی مینماید. وی ضمن تحسین و ابراز رضایت از اقدامات غلامحسین بیگ بابت مراقبت در امور، خواستار مساعدت و تسریع در اعزام سربازان فوج جلالوند، به کرمانشاهان توسط وی شده بود. همچنین در سند شماره ۱۷، یادآور می‌شود که رئیس ایل جلالوند را مطمئن و متقاعد ساخته و به کرمانشاهان اعزام داشته تا در خصوص سربازان آن منطقه رایزنی صورت گیرد. همکاری نظامی و امنیتی با ایالت غرب، فراتر از سازماندهی و اعزام فوج‌های نظامی بود. علاوه بر آن، غلامحسین خان از بکارگیری نیروهای تحت امر خود نیز برای برقراری امنیت در کرمانشاهان مضایقه نداشت. طبق سند شماره ۱۶، بعد از اعلام آمادگی غلامحسین بیگ برای انجام چند ماموریت مهم در کرمانشاهان، فرمانفرما ضمن اظهار خوشوقتی، تقاضا داشته که وی آمادگی لازم را داشته باشد تا در وقت مناسب با تفنگچی‌های زبده و کارآمد خود حضور پیدا کرده و ماموریت‌های محوله را به انجام برساند. فرمانفرما در ادامه، با توجه به نفوذ غلامحسین بیگ در منطقه، از وی می‌خواهد تا طوایف "عثمانوند و جلالوند" سربازان خود را در حالت آماده باش قرار داده و به محض احضار، حضور پیدا کنند. لذا آمادگی رزمی نیروها همواره مورد توجه قرار داشت. در سند شماره ۲۰، فرمانفرما پس از دریافت مراسلات غلامحسین بیگ، می‌نویسد: "معتمد السلطان غلامحسین بیگ، نوشتجات شما واصل و از منظوراتش استحضار حاصل آمد. از فرط خدمتگزاری و مراقبات شما در انتظام امور آن صفحه کمال رضا و خرسندی حاصل شد. بدیهی است کفایت و کاردانی شما بیشتر از این‌هاست". حکمران ایالت غرب اظهار امیدواری نموده است که وی همچنان با کمال قدرت در تامین و حفظ امنیت و انتظامات کوشش نماید. وی همچنین متقبل میشود که نیروهای سواره و پیاده نظام وابسته و تحت امر غلامحسین خان را از حیث اسلحه و معاش، در صورت نیاز، تجهیز و تأمین کند و همه نوع مساعدت و همراهی را در این خصوص بنماید، چرا که به ارزش نظامی تفنگچیان تحت امر غلامحسین بیگ واقف بوده است.

مسئله مهم دیگر، اقدامات خرابکارانه در سرحدات پشتکوه و کرمانشاهان بود. اهمیت این مسئله از آن جهت بود که تعدادی از ایلات بخصوص در مناطق جنوبی کرمانشاهان زندگی کوچ نشینی داشته و قشلاق آنان خاک پشتکوه بود و اقدامات خرابکارانه باعث ایجاد ناامنی در کل منطقه می‌گردید. که مطابق سند شماره ۱۶، فرمانفرما از غلامحسین خان می‌خواهد با قاطعیت تمام، مانع از تعرض و تخطی گروه‌هایی از اشرار و راهزنان، به قلمرو حکومتی او شوند و به معترضان اموال مردم سخت هشدار داده که دست تعرض و تخطی از مال مردم کوتاه دارند. محورهای همکاری شهاب‌الملک با حکومت کرمانشاهان، طیف وسیعی از اقدامات چون گزارش وقایع اتفاقیه، ترتیبات افواج نظامی و اعزام نیروها، حضور میدانی با نیروهای تحت امر خود، مقابله با اشرار، مراقبت و حفظ انتظامات و امنیت بوده است. در اسناد مورد بررسی، علاوه بر کفایت، کاردانی، درستکاری و معقولیت غلامحسین خان، بر مراقبت در امور و نیز برقراری نظم و امنیت از جانب وی صحنه گذاشته شده است.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که صلاحیت و اهلیت شهاب‌الملک با معیارهای عینی و مشخص احراز شده و حائز شایستگی لازم برای تصدی امور بوده است و تفویض اختیار بر پایه استعداد و ارزش‌های شخصی وی بوده است. شهاب‌الملک با وصول و ایصال مالیات، حسابرسی دقیق امور مالی و نظارت بر امور، به نظام دیوانی و مالی نظمی تازه بخشیده بود. وی با اختیارات ویژه و با مفاهمه باعث اطمینان خاطر و تامین گروه‌های متفرق شده و توانسته بود که انسجام و یکپارچگی در جامعه پشتکوه را تا حدود زیادی محقق نماید. مطالعه صورت گرفته معلوم می‌نماید که شهاب‌الملک با استفاده از ابزارهای لازم باعث تقویت و سرعت در گزارش اخبار و ابلاغ فرامین گردیده بود. همچنین موفق شده بود که در بخش امور مربوط به بعد نظامی امنیت از جمله، تشکیل رسته‌های نظامی، فرماندهی و هدایت نیروها، و مقابله با عوامل

ضد امنیتی و بی‌ثبات کننده، به برقراری امنیت در جامعه و حکومت پشتکوه مساعدت نماید. رابطه با محیط بیرونی و کوشش موفق در زمینه امنیت، باعث وسعت عمل شهاب‌الملک و موجب افزایش اعتبار نظام حاکم بر پشتکوه، در سطح منطقه نیز شده بود. بنابراین شهاب‌الملک توانسته بود، با ترکیبی هدفمند از اجبار و اقناع، بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی را در یک جهت، یعنی تولید و توسعه امنیت در حکومت پشتکوه هماهنگ نماید. با توجه به تطبیق عملکرد شهاب‌الملک با مستندات و شواهد موجود، فرضیه از جهت کفایت و صلاحیت در عاملیت، اقدام موفق در امور دیوانی، ایجاد اطمینان و امیدواری در تابعان، فعالیت موثر در بخش اطلاع رسانی، سپاه‌گیری و همکاری‌های موثر نظامی و امنیتی، و در نتیجه، فرضیه پژوهش، یعنی نقش غلامحسین خان شهاب‌الملک در امنیت حکومت پشتکوه در اواخر دوره قاجار تایید می‌شود.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Abbasi Aram, A. A. (2016). *Divan-e Aram, Compiled and Annotated by Zahir Sarayi*. Zana Publishing.
- Akbari, M. (2011). *History of the Developments in Ilam Province from Safavid to Pahlavi Era*. Shamloo.
- Aristotle. (1992). *Politics* (H. Enayat, Trans.). Islamic Revolution Education and Publishing Institute.
- Asadi, A. (2022). Border Changes in the Pushtkuh Region during the Qajar Era. *Journal of Historical Studies*, 13(2), 23–43.
- Bagheri, P., & Karimi, A. (2016). Legal and Political Foundations of the Landlord-Peasant System in Pushtkuh during the Viceroy Era. *Journal of Historical Research, Spring*(42), 17–30.
- Bamdad, M. (1999). *Biographies of Iranian Figures in the 12th, 13th, and 14th Centuries of the Hijri Calendar*. Zavar Publishing.
- Boroujerdi, M. (1999). *Iranian Intellectuals and the West* (M. Shirazi, Trans.). Institute for Strategic Studies.
- Derakhshandeh, S. M. (2011). *My Tribe Ilam*. Zana Publishing.
- Derakhshandeh, S. M. (2018). *Gholam Hossein Khan Shahab al-Molk*. Self-published.
- Ghazanfari Amraei, E. (2014). *History of the Ghazanfari (The Ages of Lorestan from the Beginning to the Pahlavi Era* (A. Ghazanfari & S. Y. Setoudeh, Eds. Vol. 2). Shapur Khwast Publishing.

- Ghazi, A. (1996). *Essentials of Constitutional Law*. Dadgostar Publishing.
- Grote, H. (1990). *Travelogue* (M. Jalilvand, Trans.). Markaz Publishing.
- Layard, H. (1988). *Travelogue* (M. Amiri, Trans.; First ed.). Vahid Publishing.
- Marsh, D., & Stoker, G. (2005). *Theory and Methods in Political Science* (A. M. Yousefi, Trans.). Institute for Strategic Studies.
- Moradi Moghaddam, M. (2006). *The Political and Social History of the Feyli Kurds during the Era of the Pushtkuh Viceroy (Ilam)*. Parsman.
- Moradi Moghaddam, M., & Ghafari Vahed, A. (2020). The Role of the Taxation System in the Political and Social Changes in Pushtkuh (Ilam) during the Qajar Era. *Journal of Social and Economic History, Institute for Humanities and Cultural Studies, Year, 9(1)*.
- Nezam Al-Saltaneh, R. Q. K. (2000). *Correspondences and Letters* (M. Ettehadieh, Ed. Vol. 3). Iran History Publishing.
- Norollahi, A. (2012). Reasons for the Entry and Withdrawal of Russian Forces in World War I in Pushtkuh. *Iranology Studies Journal(19)*, 132–154.
- Razm Ara, H. A. (1941). *Military Geography of Iran: Pushtkuh*. Supreme Commander's Publishing.
- Saki, A. M. (1964). *Historical Geography and History of Lorestan* (First ed.). Matboaat Press.
- Shamim, A. A. (1995). *Iran during the Qajar Dynasty* (Sixth ed.). Soroush Publishing.
- Sotoudeh, S. Y. (2021). *Mostofi of Lorestan* (First ed., Vol. 2). Shapur Khwast.
- Unit, A. P. (1990). *Selected Political Documents of Iran and the Ottoman Empire during the Qajar Era* (Vol. 2). Institute for Political and International Studies.